

Resultats de la recerca arqueològica al castell de Mur (Castell de Mur, Pallars Jussà)

MARTA SANCHO I PLANAS

Grup de Recerca d'Arqueologia Medieval i Postmedieval
Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica
Universitat de Barcelona

PRESENTACIÓ

Entre el 30 de novembre i el 2 de desembre de 2000 es van celebrar les Jornades d'Arqueologia 2000: Intervencions Arqueològiques i Paleontològiques a les Comarques de Lleida (1993-2000), a les quals vam ser convidats per presentar els treballs fets als jaciments de Fabregada i Mur. A més, vam ser convidats al cicle Tribuna d'Arqueologia 2000-2001 –cicle que s'organitza, com és habitual, cada any– per fer conèixer els resultats de la recerca arqueològica que anem fent al castell de Mur. Aquesta circumstància ens va fer plantejar com havia de ser l'enfocament que calia donar a dos articles sobre el mateix jaciment, dirigits al mateix tipus de públic, publicats per la mateixa institució i referits a les mateixes campanyes arqueològiques. La solució no va ser fàcil; finalment, vam decidir de presentar a les Jornades un article de caire més general sobre el castell de Mur, la seva història i el seu aspecte més territorial que es complementa amb el que presentem aquí i en el qual detallarem els resultats de les intervencions arqueològiques, les fases d'ocupació i les característiques estructurals del castell esmentat. Així, doncs, remetem el lector a l'article que sortirà publicat a *Jornades d'Arqueologia 2000: intervencions arqueològiques i paleontològiques a les comarques de Lleida (1993-2000)* per completar els aspectes de què no tractarem en el text que té ara a les mans.

Des de l'any 1997 es fa una intervenció arqueològica al castell de Mur en forma de camp de treball amb estudiants de la Universitat de Barcelona, la Universitat Oberta de Catalunya i la de Bordeus. Han donat suport a l'excavació: el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya pel que fa a la concessió de permisos i als honoraris de l'equip de direcció; la Secretaria General de Joventut, l'Institut d'Estudis Ilerdencs, la CIRIT i els participants mateixos pel que fa als ajuts i les

aportacions per cobrir les despeses de manteniment i les degudes a estudis posteriors de material; l'Ajuntament de Castell de Mur i la parròquia de Santa Maria de Mur amb vista a facilitar allotjament a l'equip d'excavació; l'ERAM-GRAMP (Equip de Recerques Arqueològiques del Montsec-Grup de Recerca d'Arqueologia Medieval i Postmedieval) de la Universitat de Barcelona pel que fa a la recerca i al personal de direcció.

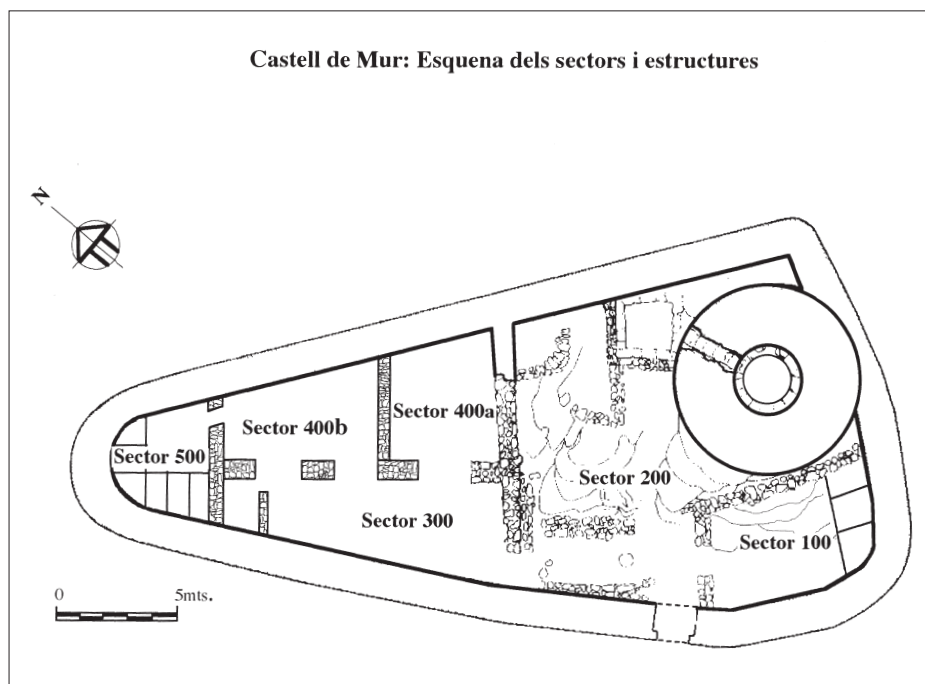
Volem agrair, molt especialment, a Núria Nolasco, Conxi Rodríguez, Sara Simón i Marina Coll la seva col·laboració en les tasques de direcció, compartida al llarg d'aquests anys de treballs arqueològics, el seu entusiasme i el seu esforç demostrat en tot moment.

OBJECTIUS I CONDICIONAMENTS DE LA RECERCA ARQUEOLÒGICA

Els objectius que ens vam fixar a l'inici del treball de recerca arqueològica se centren a definir les diferents fases d'ocupació i d'abandonament, les característiques d'aquestes fases d'ocupació i les estructures que organitzaven l'espai intern del castell de Mur. Partíem d'unes restes arquitectòniques molt importants, reiteradament estudiades i amb un potencial considerable de nivells arqueològics atesa la gran quantitat d'enderrocs acumulats a l'interior del castell. Teníem en compte, també, les intervencions fetes durant la dècada dels anys vuitanta del segle xx: un camp de treball arqueològic i una intervenció arquitectònica a la torre secundària. En aquest camp de treball s'havia intervingut, bàsicament, als sectors 100 i 200 (cos de guàrdia i pati), tot i que també s'havien explorat els sectors 300 i 400.¹ Els treballs de consolidació a la torre secundària havien afectat nivells arqueològics fins a una profunditat considerable a causa de l'obertura d'una rasa al sector 500 (probablement per instal·lar-hi els peus de les bastides), i de l'acumulació de runa en aquest mateix sector.

Tampoc no podem oblidar les característiques d'una intervenció que es planteja com un camp de treball. Els participants, la majoria estudiants dels primers cursos d'història i totalment inexperts en l'arqueologia de camp, es paguen les despeses de manteniment els dies que dura la campanya, la qual cosa condiciona el ritme i les característiques del treball. Vam considerar que calia esmerçar esforços en la formació d'aquestes persones, de manera que la jornada de treball es va dividir en sessions de matí dedicades a l'excavació i sessions de tarda dedicades al treball de laboratori. Si a això hi afegim la inexperiència de la majoria de participants, veiem que era inevitable una certa lentitud dels treballs que calia assumir. Malgrat aquests condicionaments, estem molt satisfets dels resultats obtinguts tant en l'àmbit científic com en el formatiu, atès que van ser molts els qui van poder conèixer l'arqueologia medieval pràctica, alguns dels quals van arribar a un nivell elevat que els ha permès de dirigir la tasca professional cap a l'arqueologia.

1. Per fer-se una idea de la ubicació dels sectors, vegeu-ne l'esquema a la il·lustració 1.

Figura 1. Esquema dels sectors en què es va dividir el castell en el procés d'excavació.

ELEMENTS ESTRUCTURALS DEL CASTELL

El castell de Mur s'alça en una base rocallosa que li serveix de fonament. Té la planta triangular amb els angles arrodonits i presenta molt poques obertures a l'exterior. La porta d'accés està situada a la façana sud-oest, és petita i adovellada amb un arc de mig punt. A l'extrem nord-oest, el mur de tancament exterior s'alça en forma de torre coronada amb una galeria que té sis obertures adovellades en totes direccions i que li confereix una de les imatges més característiques.

La façana sud-occidental no segueix una línia contínua sinó que està construïda per trams entre els quals veiem unes arestes que marquen cada canvi de direcció. A cada extrem del mur d'aquesta façana hi ha una finestra sagetera. Cinc petits desguassos s'obren a l'altura de la primera planta, tres dels quals són simples forats que travessen el mur arran de terra i sobre els caps de biga; els altres dos estan relacionats amb estructures internes destinades a la higiene, unes fornícules amb una llosa a mitja alçada on es devien posar recipients amb aigua. Podríem considerar aquestes estructures com a rentamans.

La façana nord-oriental presenta un mur continuat amb una sola obertura de finestra al mig. Hi ha, també, dos desguassos a cada extrem corresponents, en aquest

cas, a les latrines situades a l'interior. El tram de mur que mira a la col·legiata, situat al costat sud-est, és molt curt i té una alçada superior a la de la resta del mur de tancament per protegir millor la torre de l'homenatge. Hi ha una sola obertura corresponent a una espitllera.

Així que entrem al castell trobem un pati des del qual s'accedeix als diferents espais. A la dreta es conserven les restes d'una construcció de planta i pis que permetia l'accés a la torre principal o de l'homenatge. Aquesta torre, que destaca com l'element més singular del castell, és exempta i toca el mur de tancament en un petit tram. Fa 16 m d'alçada i 8 m de diàmetre exterior; té la porta elevada 8 m sobre el nivell del pati i mesura 3 m de gruix de mur a la base. L'espai interior s'ordena en cinc nivells, dos dels quals són a sota l'entrada. Cada nivell és perfectament definit per uns repeus sobre els quals se situaven l'embigat i el terra, que devia ser de fusta. No es van trobar, en cap cas, restes de volta de pedra, tot i que creiem que la coberta superior devia presentar aquesta estructura. Una terrassa devia coronar aquesta torre. Hi ha una sola obertura situada al fons d'una fornícula del pis superior i orientada al nord-est. De vegades s'ha considerat que era una sortida o una porta que facilitava l'accés al camí de ronda; des del nostre punt de vista, es tracta d'una finestra que travessa el mur per una fornícula. Encara que es podria haver emprat per accedir al camí de ronda, creiem que aquesta obertura està relacionada amb la il·luminació d'una capelleta situada al pis més alt. El fet que la fornícula esmentada presenti una decoració de cintes entre els carreus, similar a la que trobem a l'església de la canònica, reforça aquesta hipòtesi.

La cisterna és al costat de la torre adossada al mur de tancament nord-oriental. Estava coberta amb una volta de pedra i hi havia al damunt un accés al camí de ronda mitjançant escales i plataformes de fusta encaixades entre la torre i el mur de tancament mencionat.

A l'esquerra del pati hi ha el cos destinat a l'habitatge. La façana d'aquest espai donava al pati; actualment tan sols en resta un fragment en què es conserva la llinda d'una finestra oberta al primer pis. Disposem d'una descripció del castell del segle XVI en què s'explica que hi havia dues finestres en aquesta façana i la porta a la planta baixa. En aquest àmbit i en el situat a la dreta del pati, es veuen perfectament els caps de biga que sustentaven el terra del primer pis. Aquestes bigues recolzaven sobre quatre pilars rectangulars que divideixen l'espai en sentit longitudinal i que podrien ser la base de tres arcs. No sabem com estava cobert aquest espai, si bé ens inclinem per una coberta en forma de terrassa, lleugerament inclinada cap al pati per facilitar la recollida de l'aigua de la pluja. Al fons un gran arc de mig punt serveix de suport a la torre secundària on trobem dos pisos més, el superior amb la galeria abans esmentada.

El mur de tancament era coronat per un camí de ronda en què hi havia una mena de merlets primitius formats per pedres sense lligar i que configuraven una línia ondulada. Les restes que es conservaven sobre la porta actualment ja no hi són a causa de les obres de consolidació fetes recentment.

El castell de Mur presenta un bon parament de pedra lligat amb morter de calç i

sorra de gran qualitat i molta duresa. Els carreus, tallats amb poca cura, són de mida mitjana i formen un parament força regular en què les peces de través alternen amb filades formades per lloses. La tècnica de construcció consistia a bastir les cares exterior i interior del mur i a reomplir l'espai creat entre ambdues amb pedres i morter. Amb aquesta tècnica es poden alçar murs de molt de gruix com ara el de 3 m de la torre o el del mur de tancament, que fa prop d'1,5 m.

Les cobertes eren de lloses del país i procedien d'alguna de les lloeres situades als voltants del castell. La pedra per construir el castell fou extreta del mateix sòcol de pedra sobre el qual es fonamenta. Així, doncs, no podem dir que el castell va adaptar la planta a les característiques del terreny sinó que aquest es va condicionar segons el tipus de planta que es pretenia de fer.

Totes les obertures són adovellades amb arc de mig punt i mostren restes de l'encofrat que es va fer servir en la construcció. La fusta, emprada a les bigues, els terres, les escales i les passeres, completava la construcció.

El sòl de les plantes baixes era de terra batuda i s'hi van col·locar algunes pedres i lloses per anivellar el terreny irregular. Tot i que la roca està retocada, en tots els espais el terra s'inclina lleugerament en direcció sud-oest, tret del pati, on aquesta inclinació és molt més acusada atès que la roca no està retocada.

L'estructura general del castell sembla que respon a un projecte global, encara que la torre principal sembla que es va construir abans de la resta de l'edifici, probablement a la segona meitat del segle x. El nivell inferior de la torre conserva restes d'un arrebossat que devien constituir la cisterna anterior a la construcció de les altres parts del castell.

Després de la torre principal es devia bastir el mur de tancament preveient un conjunt de desguassos que ens indiquen la planificació inicial i integral de tot l'edifici. Així, trobem un desguàs a la part baixa de l'edificació que hi ha a tocar de la torre i que devia tenir com a funció principal treure l'aigua de la pluja procedent del pati. Hi ha un altre desguàs en un dipòsit excavat a la roca al costat de la cisterna i que devia servir de sobreexidor. A l'interior, al mur es veuen els forats per a les bigues de suport del primer pis, els quals ens indiquen, també, que hi havia un projecte global. Aquest projecte, però, es devia anar construint per fases, perquè les parets que defineixen els espais no estan travades amb el mur de tancament. Cal dir, a més, que la façana de la zona de l'habitatge està construïda en dos trams que recolzen sobre un pilar inclòs a la paret i situat en una posició central. En un principi, semblava que això era degut al fet que s'havien establert etapes constructives diferents i que en una primera fase l'habitatge no ocupava tota l'amplada disponible en aquest sector. Una vegada excavats tot el pati i l'interior del sector de l'habitatge més proper a aquesta façana, vam veure que el pilar central està situat sobre una gran esquerda natural i vam considerar com a hipòtesi que havia estat construït per reforçar la façana i evitar que aquest punt feble de la fonamentació afectés l'estructura del castell.

Dins d'aquest habitatge hi trobem els pilars i algunes parets que subdivideixen l'espai, alguns de clarament construïts en la darrera etapa de l'ocupació del castell

(segle xv). En aquest cas, però, es tracta de petites subdivisions internes que no afecten gens l'estructura original del castell. Un pilar, el segon comptant des de la porta d'accés, és més llarg a causa de l'ampliació feta en la darrera etapa de l'ocupació del castell.

En resum, el castell de Mur es va construir per fases seguint, però, un projecte global predefinit. Els espais interiors, els desguassos, els caps de biga i l'emplaçament dels elements principals com ara la cisterna formaven part d'aquest projecte. Les restes que podem contemplar actualment són d'aquesta construcció original, malgrat les reformes fetes durant el segle xv i que van consistir, únicament, a reconstruir i condicionar els espais que hi havia.²

NIVELLS ARQUEOLÒGICS I FASES D'OCUPACIÓ

En primer lloc, hem de tenir en compte que encara no ha finalitzat el procés d'estudi de les campanyes dels anys 2000 i 2001, per la qual cosa encara no hi ha disponibles algunes dades sobre els nivells més antics d'ocupació. A més, encara ens resta completar l'excavació als estrats més propers a la roca dels sectors 300 i 400. Malgrat tot, hem considerat interessant intentar de presentar una interpretació global de les etapes d'ocupació i abandonament, que, en tot cas, acabarem de precisar en publicacions futures.

Els nivells més antics que hem pogut identificar fins ara eren als retalls i desnivells de la roca; alguns tenien la clara finalitat d'anivellar el terreny. Tan sols es van excavar íntegrament al sector 100, encara que també se'n van localitzar al 300 i al 400. Una primera anàlisi del material ceràmic d'aquestes unitats estratigràfiques fa que les puguem situar en la primera fase de l'ocupació del castell, que s'estén des del moment de la construcció (segle xi) fins al primer abandonament (segle xiii). Caldrà fer l'estudi acurat d'aquests nivells per mirar de diferenciar possibles subfases en aquest període.

També corresponen a aquesta etapa un seguit de reformes que afectaren especialment el pati i l'accés al sector 100: el tapiament de la porta original que hi donava accés i el nou emplaçament en una cota més alta, i el condicionament del pati per treure l'aigua de la pluja, que sempre inundava l'espai del sector 100, malgrat haver-hi un desguàs a la cota més baixa. A tocar de la cisterna i la torre vam descobrir un nivell situat sota una capa de calç que s'enfila per la paret de la torre. El material ceràmic d'aquest nivell ens palesa, també, una etapa molt antiga que creiem que és la del procés de condicionament i reparació del pati. Dissortadament, aquest

2. Es poden veure la distribució dels espais i les possibles solucions de la coberta del castell de Mur en el cd-rom *Viure en un castell de la frontera: passeig virtual pels segles xi i xii*. Tot i que no pretén de ser una reconstrucció fidel del castell en la primera fase d'ocupació, presenta bona part dels resultats de la recerca arqueològica. Ha estat editat per Edicions de la Universitat de Barcelona i en són els autors E. Biosca, T. Viñoles i M. Sancho.

nivell és molt petit quant a l'extensió —escassament 2 m²— i està separat de les reparacions que s'observen davant la porta d'accés del sector 100.³

A sobre d'aquests nivells més antics i en tots els sectors on se n'han localitzat, hi trobem enderrocs de lloses més o menys potents segons les espoliacions fetes.⁴ Als nivells més profunds d'aquests enderrocs domina la ceràmica grisa, tot i que, com més pugem, més fragments ceràmics trobem corresponents als nivells més tardans d'ocupació, la qual cosa és deguda a les filtracions de material des de les capes superiors, més definides per les característiques dels enderrocs de lloses en els quals es creen molts buits entre una llosa i una altra.

Volem remarcar que no hi ha materials del segle XIV en tot el castell. No vam recuperar cap fragment de ceràmica de verd de coure i morat de manganès ni cap peça de ceràmica grisa amb unes característiques com les que presenten les mostres trobades als nivells d'abandonament de Fabregada, que daten de la primera meitat del segle XIV.

Arribem, així, als nivells d'ocupació de la darrera fase (segle XV), en els quals dominen les produccions ceràmiques de blaus i reflexos metàl·lics amb blau i sense, de no gaire qualitat, i peces ceràmiques verdes de grans recipients. En aquests nivells es va localitzar un bon nombre de monedes del segle XV, la majoria de les quals són produccions locals.

Vam poder diferenciar dues fases d'ocupació en el segle XV. La primera va coincidir amb el període de la guerra civil (1462-1472) i la segona, amb la guerra del Pallars, ja al final del segle XV. Aquestes dues fases d'ocupació es distingeixen perfectament i són separades per un nivell d'enderroc que vam poder identificar als sectors 300 i 400. En ambdós nivells d'ocupació vam recuperar una bona quantitat de materials de ferro, molts dels quals tenien una finalitat bèl·lica, per exemple, una alabarda, ganivets, esperons, estreps, puntes de dard, fragmentets d'escuts, etc; també hi havia peces, però, de caràcter domèstic o per a la construcció, com ara claus de porta, fragments de plaques de *ferratas*, sivelles, anelles...⁵

Es van recuperar unes quantes fusaioles de la darrera fase d'ocupació (final del segle XV), la qual cosa palesa una ocupació més estable atès que aquesta eina està relacionada amb una tasca eminentment de dones com és filar. Això podria ser l'índex de l'establiment, durant aquest període, d'una família noble que devia controlar el castell, de manera que no es devia tractar, solament, d'una ocupació militar, com podria ser la de mitjan segle XV.

Cal tenir en compte que la guerra civil no va afectar gaire els territoris del Pallars, a pesar de l'actuació decidida del comte en aquesta crisi. En canvi, disposem de da-

3. Vegeu a la il·lustració 2 la vista general dels nivells d'ocupació del sector 100. Al fons es veu la porta una vegada aixecades les pedres que la tapiaven i les pedres del pati que situaven el nivell de circulació a l'altura de la roca.

4. En totes les intervencions fetes a la zona del Montsec, vam constatar l'espoliació repetida de materials de construcció, especialment de lloses, per destinar-los a edificacions noves.

5. Vegeu a la il·lustració 3 la vista dels sectors 300 i 400 des del camí de ronda. Es veuen els murs i els pilars que estructuraven aquest espai i els nivells d'enderroc del segle XV.

des documentals que mostren els efectes que va tenir en aquesta zona l'anomenada *guerra del Pallars* i la magnitud d'aquest conflicte. Aquesta guerra s'originà per l'enfrontament obert entre el comte de Pallars i el rei, el qual envià tropes per sufocar la revolta. Gràcies a la documentació conservada de la col·legiata de Mur, sabem que el castell i la col·legiata eren en bàndols oposats, cosa que va generar molta inestabilitat en tota la zona.⁶ En aquesta situació d'inestabilitat, no podem oblidar els efectes dels aixecaments dels remences, que van incidir en tots els conflictes del segle i que no es van resoldre fins al 1486 amb la sentència arbitral de Guadalupe.

A la vista d'aquests fets i de les dades esmentades més amunt, creiem que a l'inici dels conflictes que portaren a la guerra civil, pels volts de 1460, una petita guarnició va ocupar el castell durant un període breu i que fins al darrer quart del segle xv aquesta ocupació no va ser més estable i duradora. Hi situem entremig una etapa d'abandonament curta però suficient per deixar-nos un testimoni arqueològic que hem pogut identificar.

A sobre d'aquests estrats tan sols hi vam trobar uns potents nivells d'enderroc, alguns dels quals arribaven gairebé a 2 m. És un conjunt format per pedres grosses barrejades amb morter de calç i sorra i materials arqueològics molt diversos; des de brocs de porró fins a trossos de càntir, monedes, fragments de ferro..., tots amb una datació molt moderna que s'estén del segle xvii al xx. L'origen d'aquest material deu ser les deixalles generades pels visitants que al llarg dels segles van passar pel castell de Mur, els quals, però, en cap cas no el van ocupar perquè no van crear cap nivell d'aquestes característiques. En tot el perímetre interior del castell, es veuen els senyals de fogueres que han erosionat la pedra de les parets. Tots estan situats a una altura definida per la cota del nivell superior dels enderrocs. Són, per tant, senyals de fogueres fetes en un moment molt tardà i que podem relacionar amb l'activitat de caçadors i excursionistes, amb els aplecs que se celebren cada any a Castell de Mur o fins i tot amb la Guerra Civil de 1936.

ELS GRANERS DEL CASTELL I ALTRES ESTRUCTURES INTERNES

Encara no hem parlat d'uns graners que hi ha al castell perquè considerem que les seves característiques requereixen un tractament diferenciat. Al castell de Mur hi vam localitzar dos graners, un de situat al sector 100 i l'altre, al sector 500, a l'entrada i al fons de l'edifici, respectivament. En ambdós casos es tracta de dipòsits construïts amb llosetes verticals lligades amb tapiera, adossats als murs de tancament del castell i amb restes d'arrebossat al fons de roca i a les parets del castell. El del sector 100 és format per tres dipòsits i el del 500, per quatre, tot i que n'hi podria haver hagut cinc. La composició de la tapiera no és, però, la mateixa en un gra-

6. Es conserva una còpia de la documentació de Santa Maria de Mur a la Biblioteca de Catalunya en una recopilació manuscrita feta per Josep Martí, canonge de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanès l'any 1794. Aquesta documentació es coneix amb el nom *Papeles de Mur*.

Figura 2. Vista general dels nivells d'ocupació del sector 100. Al fons es veu la porta una vegada aixecades les pedres que la tapiaven i les pedres del pati que situaven el nivell de circulació a l'altura de la roca.

Figura 3. Vista dels sectors 300 i 400 des del camí de ronda. Es veuen els murs i els pilars que structuren aquest espai i els nivells d'enderroc del segle xv.

Figura 4. El graner del sector 500 en procés d'excavació.

ner i a l'altre. Al del sector 100 pràcticament no s'hi veu calç i la consistència és molt feble, fins al punt que no ens vam poder acostar als murets perquè eren molt fràgils. Els dipòsits del sector 500, al contrari, presenten una composició molt més rica en calç amb fragments de guix en estat mineral, la qual cosa els va fer més consistents, de manera que vam poder fer una excavació més completa consistent a buidar cada dipòsit gairebé del tot.⁷ Com que no tenen cap orifici a la part baixa per facilitar-ne el buidatge, pensem que no devien estar més amunt d'1,5 m d'altura, la qual cosa devia permetre d'omplir i buidar els graners per dalt i, fins i tot, entrar-hi en cas de necessitat. Els arrebossats del fons i de les parets i el material amb què estan construïts devien assegurar les condicions òptimes d'humitat i temperatura per a la conservació del gra. Al sector 100, atesa la facilitat amb que s'inundava, hi ha un desguàs just abans dels dipòsits, els quals tenen la base en una plataforma de roca més elevada que no la cota de circulació del sector.

Pel que fa a l'amortització dels graners, el del sector 100 és clarament a sota dels nivells d'enderroc de lloses corresponents a l'abandonament que situem al segle

7. Vegeu a la il·lustració 4 el graner del sector 500 en procés d'excavació.

XIII; per tant, no devien estar disponibles durant les ocupacions del segle xv, període en què la cota d'ocupació en aquest sector devia ser a sobre dels graners.⁸ A dins dels dipòsits del graner del sector 500, s'hi va trobar ceràmica del segle xv (blaus i reflexos metàl·lics), troballa que ens indica que durant aquest període aquests dipòsits ja hi eren.

Determinar l'època de la construcció és més difícil. Des del nostre punt de vista, sembla clar que el graner del sector 100 es va construir abans que el del sector 500 en una data no gaire allunyada del període de construcció de les dependències internes del castell (segles xi-xii). Quant al graner del sector 500, no creiem que es construís al segle xv, sinó que en aquest segle es van aprofitar no havent estat coberts per l'enderroc d'aquesta part del castell. Cal dir que la seqüència estratigràfica d'aquest sector estava molt afectada per les obres de consolidació de la torre secundària fetes els anys 1986-1987, però malgrat tot, es va constatar que no hi havia els nivells d'enderroc de lloses localitzats en altres sectors. Probablement, la solidesa d'aquest àmbit del castell va evitar que s'esfondrés entre els segles xiii i xv i va afavorir que es mantingués en bon estat durant aquest període.

No podem deixar d'esmentar altres elements estructurals que van aparèixer en les excavacions, alguns dels quals són difícils d'interpretar. Per començar, tres estructures de quart de cercle situades en angles dels murs. La primera és al fons del pati i recolza sobre el mur de tancament i la façana de l'habitatge. D'antuvi es va considerar que era la base d'un possible forn. L'excavació que hi vam fer no ens va aportar cap dada ni a favor ni en contra d'aquesta hipòtesi. Tan sols s'hi van trobar alguns fragments de ceràmica del segle xv, els quals demostren que durant aquesta fase d'ocupació aquesta estructura ja hi era. La segona estructura és al sector 400, a l'altre costat mateix del mur de façana de l'habitatge. En un primer moment ens va fer pensar en una llar de foc, però l'excavació que hi vam fer no va aportar cap prova d'aquest ús (cendra o carbó) i, de la mateixa manera que el cas anterior, la ceràmica del segle xv palesa que en aquest període aquesta estructura es feia servir. De la seqüència estratigràfica en deduïm que l'època de construcció és anterior a l'abandonament del segle xiii, però en desconeixem l'ús. Finalment, la tercera estructura és al sector 300, a l'angle format pel primer pilar i el mur de la façana de l'habitatge, molt a prop de la porta d'entrada a aquest sector des del pati. Quant a les dimensions, és més reduïda que les anteriors i està construïda sobre el nivell de destrucció que separa les dues fases d'ocupació del segle xv. Així, doncs, l'associem amb la darrera fase d'ocupació. L'excavació que hi vam fer ens va aportar abundant material de ferro relacionat amb l'activitat bèl·lica i trobat tant a dins de l'estructura com als voltants, cosa que ens fa pensar en una mena d'armari per guardar-hi armes,

8. Tenint en compte que l'any 1986 es van fer treballs arqueològics en aquest sector, no podem confirmar del tot aquesta hipòtesi perquè els nivells del segle xv del sector 100 ja van ser excavats en aquell moment i nosaltres tan sols vam aixecar una part d'aquests nivells situats a l'altre extrem d'aquest sector i que havien estat parcialment excavats. Vegeu l'article sobre el Castell de Mur que hi ha al volum xv de *Catalunya Romànica* («El Pallars», pàg. 350-352, 1993).

a l'entrada mateix del sector destinat a l'habitatge. Aquesta també podria haver estat la funció de les dues estructures descrites anteriorment, tot i que no disposem de dades per confirmar-ho. A més d'aquestes tres estructures, vam localitzar dues banquetes corregudes, una al llarg del mur de tancament del castell, entre la porta d'entrada al recinte i la porta d'accés a l'habitatge (sector 300), i l'altra situada al fons del sector 300 i adossada al mur que el separa del sector 500. La primera es podria tractar d'un banc i la segona podria ser una lleixa per deixar-hi objectes diversos. Per acabar, volem explicar que els murets que divideixen en dos els espais dels sectors 300 i 400 s'han de relacionar, sens dubte, amb les reformes de condicionament que es van fer en les ocupacions del segle xv, perquè són a sobre dels nivells de destrucció que hem situat al segle xiii.

CONTINUÏTAT DELS TREBALLS I CONCLUSIONS

La recerca arqueològica al castell de Mur encara no ha finalitzat. Restava excavar els nivells més antics dels sectors 300 i 400, els quals ens poden aportar dades més precises sobre les primeres fases de l'ocupació del castell i sobre l'estructura interna d'aquests espais. A més, s'han de fer els estudis de la fauna i de les restes de fruits que es puguin recuperar del garbellament dels sediments de l'interior dels graners. Així mateix, falta completar alguns estudis del material de les campanyes dels anys 2000 i 2001 i de la darrera campanya que pensem fer l'any 2002. Tampoc no vam intervenir a dins de la torre; per tant, desconeixem quina potència tenen els nivells arqueològics d'aquesta construcció, si bé creiem que hi podria haver les mostres més antigues de tot el castell.⁹

Amb tot, disposem de força informació sobre l'evolució d'aquest castell, gràcies a la qual sabem que va ser ocupat ininterrompudament d'ençà que el van construir fins al segle xiii, abandonat al llarg de tot el segle xiv, ocupat de nou en dues fases durant el segle xv i abandonat per sempre posteriorment. Llevat d'alguns petits detalls de la distribució interior, la forma i l'estructura originals del castell de Mur s'ha mantingut inalterades. Això el converteix en un exemple excepcional del romànic civil català i ens obliga a respectar-ne la integritat per a les generacions futures a fi que gaudeixin d'aquesta singularitat. Com a arqueòlegs, això és tot el que podem dir i demanem als responsables del patrimoni de Catalunya, a les institucions locals i nacionals i als qui, com a professionals, hagin d'intervenir en aquest monument que tinguin en compte aquest fet.

9. Les dificultats que suposa treure la terra i les pedres de l'interior de la torre van impedir de portar a terme aquesta intervenció. Esperem que la podrem fer durant la propera campanya de l'any 2002.